

*Hermeneutics  
Херменевтика*

## КАКЪВ Е ЗАЛОГЪТ ВЪВ „ВРЕМЕ И РАЗКАЗ“ НА ПОЛ РИКЪОР?

**Чавдар Димитров**

*Софийски университет „Св. Климент Охридски“*

**Резюме.** Статията е критика на релацията време – наратив, характеризирана от Пол Рикъор като: приближаване и отстояние спрямо преднаративност; отваряне логиката на разказа към историчност; ангажимент с фикционалното. На първо място е поставен въпросът за отграничаване на епистемологична и онтологична проблематика. Разгледана е опосредстващата роля на рефлексивността, обособена като *дистанцираност* и *текстуалност*. Във втория етап, с оглед проекта за *троен мимезис*, са изтъкнати ролята на въображението и неясни моменти в стратегията на Рикъор – непоследователност в концепцията за процесуалност на историческото мислене и проблем с понятието за „*представност*“ на миналото. Анализът продължава с комплементарната тема за „проектиран свят“, в който актът на четене изявява феномена *време* чрез продуктивна интересекция. Тук, в съпоставката между сюжетизация, която е вече в културата, и автономна литературна творба, е скицирана идеята на Рикъор за преход от семантика на дейността, през трансемпорален имагинерен свят, към рефигурация. В следващата част от разработката обзорът на границите пред позитивната артикулация на „*наративно време*“ е в паралел с последна възможност, която особенният статут на тезата във „*Време и разказ*“ позволява. В заключението е указано, че с предложения двоен херменевтичен ключ: кръговост от тройни тълкувания, от една страна, и диалектика на *distensio animi* (св. Августин) и *discordant concordance* (Аристотел), от друга страна, Рикъор запазва шанс за отиване отвъд апориите на времето, но напуска философската рамка на изследването.

*Keywords:* semantics of action; historicity; emplotment; fictional projected world; narrated time; aporetics of time

### I. Въведение

Въпросът за медиацията посредством наративи е изведен от Пол Вандевелде като: *перспективност* – конфигуриране на „случая“ с оглед бъдеще; *фикционалност* – предлогът „за/относно“ маркира онтологично отношение (Sokolowski, 2000: 88), изискващо синтаксис за нещо, което нито е било без ефективна материализация, нито просто се открива като какво действ-

вието/събитието е било<sup>1)</sup>; *откритост* – възможности за продължение, ревизия, реинтеграция. Плуралитетът ограничава това децентрирано знание за социалния свят (2012: 360 – 364). В този контекст Пол Рикъор култивира двойствеността на тезата за интенционалност „за“ – общ онтологически статут, който не „де-реализира“ обекта и не издига съзнанието в предписващо ред на света. Той разработва наративното разбиране на времето, действията, себе си и историята<sup>2)</sup> в концепция за херменевтична феноменология. Без да изключва структурализъм и аналитична философия, тя кулминира в „Живата метафора“ и „Време и разказ“ (Vandeveld, 2012: 364 – 365). В ангажимента с историческия дискурс Рикъор следва Артър Дентоу, Георг Хенрик вон Райт, Уилям Гейли, Луис Минк. Той приема наратива като когнитивен инструмент, но развива епистемен заедно с онтологичен аспект; по-скоро разглежда историята като придаване на кохерентност на опита за време (Caro, 2012: 240). Последното взема предвид вплетеността на езика в темпорални перспективи. Рикъор представя позитивна артикулация на тази цялост (Wood, 1991: 2 – 3). „Време и разказ“ е изграден около тезата, че наративът осмисля, като разполага действия във време. Нуждата от наративност в живота (Wood, 1991: 10 – 11) се разгръща като: *префигурация* (Mimesis1) – протонаративна структурираност на действието, отнасяща се не само до начало – среда – край на преживяването (Vandeveld, 2012: 360); *конфигурация* (Mimesis2) – експлицитно сюжетизиране, завършващо в акта на четене; *рефигурация* (Mimesis3) – апроприация на една история чрез въвеждането ѝ в екзистенциална ситуация. Според Димитри Гинев проблемът в този процес е „как онтологически да се мисли текстът като смислова конституция“ (2005, pp. 127). Феноменологичният елемент е смисловото съдържание (*ноема*) на разказваното, а херменевтичният – интерпретативната медиация на преживяването. За Вандевелде тезата, че наративите казват какво наистина се случва (2012, p. 360), е по-силна от тази за наративно изградено себе-разбиране. Рикъор говори за *преднаративно качество* на опита и за действие/събитие като „потенциален наратив“ (1991, p. 30). Той предлага дискусия между преживяване, историческо време и феноменология на фикционалното като „проектиран свят“. Задачата е откриване на сюжетната композиция към „обитаване“ на съответна творба (Ginev, pp. 131 – 132). Според Никита Нанков (2014, p. 227), *тройният мимезис* се състои от динамиката *mimesis-muthos* (TaN 1, 37)<sup>3)</sup> заедно с предшестващи композицията импликации както към света на *praxis*-а, така и към взаимодействието между свят на творбата и свят на читателя (TaN 1, pp. 45 – 51). Наративът е представен като имплицитно заимстващ от семантиката на действието (TaN 1, pp. 74 – 75; Nankov, pp. 228, 234). Сюжетът е структурация – „процес, чрез който текстуалната конфигурация опосредства префигурирането на ниво *praxis* и рефигуриращата рецепция

на творбата“ (TaN 1, p. 53; Nankov, pp. 228 – 29). В *сюжетизирането* умопостижимостта е обоснована като наративно разбиране, управлявано от седиментация и от иновация в живата традиция (Wood, pp. 10 – 11). Ангажиментът на Рикьор напредва с възможност за равноправно съгласуване на феноменологично с космологично време (Piersey, 2016: 415). Той отчита, че Кант отдава на ума ролята да бъде условие за светово време, но не предлага феноменология на съответното преживяване. Едмунд Хусерл, от друга страна, среща големи трудности при конструирането на обективно време след *epoche*. Опитът на Мартин Хайдегер да мисли свят-време, като снизхождащ от автентичното време, е неуспешен, защото дори това свят-време е специфично за индивидуалния *Dasein* (Wood, p. 3). Рикьор вижда наративната поетика като „противодействие“ срещу апориите във феноменология на времето, лишена от ресурса на лингвистичния синтез. Заявката е разкриване на схематизъм в наратива (Wood, pp. 4, 9); „[н]е трябва да се колебаем в сравнението на конфигурацията с продуктивното въображение“, тъй като „наративът поражда смесена интелигибелност между т.нар. тема, или главна мисъл, в разказа и интуитивната презентация на обстоятелства, характери, епизоди и обрати [...]“ (TaN 1, p. 68).<sup>4)</sup> Този тип изследване на наративната функция преодолява наратологичния подход (TaN 2, p. 83). Сюжетните временизации са трансцендентност в иманентността на всяка наративизация (Ginev, p. 131 – 132). „Конструиране на медиацията между време и наратив чрез показване на сюжетизацията като посредник“ (TaN 1, pp. 53 – 54, 71) би било неудачно, ако смисълът на *Mimesis1* е ефект от *Mimesis3*, т.е., в случай че *Mimesis2* „връща обратно“ към *Mimesis3* това, което е взел от *Mimesis1*, който вече е продукт от предишен кръг, т.е. сюжетизацията „връща обратно“ семантика на дейността, която носи само ефекта от предходна рефигурация. За Рикьор кръгът не е порочен, защото живата практика имплицира пред-наративност (Nankov, p. 229). Според Уд при този позитивен подход независимо от завръщането на интерпретативната арка към средата на дейността, в приближаването винаги се запазва дистанция; времето е познаваемо като конститутивно за обекти, идентичности и събития (1991, pp. 9, 10). За Рикьор при концептуализиране на взаимоотношение с „реалността“ двойственият времеви опит във фикцията е основание да се приложи „постановката за трансцендентността на света в екзистенциалната аналитика на времевостта“ (Ginev, p. 133). В „*Живата метафора*“ той разглежда референцията към света на поетическите творби (Ginev, p. 130). Това интегриране на изследвания върху метафората и наратива трябва да образува „огромна поетическа сфера“, „спрягана“ за спекулативни и практически цели. Уд преценява този залог с оглед на продуктивност, в която синтезът има последната дума (1991, pp. 6, 7). Според Хейдън Уайт (1991, pp. 141 – 43) обхващането на теории за език

и темпоралност е с цел оценяване истинността на наративната репрезентация – *като*. Нанков посочва, че липсата на категоричен завършек във „*Време и разказ*“ съответства на начало, което обвързва двете творби чрез изрази, заслужаващи тълкуване (241, 242). „[3]амислени заедно“ означава, че общата тема (TaN 1, pp. ix – xii) – събитието „семантична иновация“, породено от продуктивно въображение, – може да бъде предмет на метафора и/или сюжет. „Именно синтезът на хетерогенното сближава наратива с метафората.“ (TaN 1, p. ix) „[П]убликувани една след друга“ означава ретроспективна ревизия – заместване на „референция“ (към реалност) с рефигурация (на времето) (TaN 3, pp. 157 – 159). Тук, с позоваване към книга на Херман Рапапорт, *Heidegger and Derrida: Reflections on Time and Language* (1989), Уд мисли за креативно, езиково опосредстване без конфигурация – обвързаност (език-време), която изключва миметичната арка между действие и артикулирана темпоралност (Wood, pp. 7, 8).

Трудното отделяне на някоя концептуализация в дискурса на Рикьор е резюмирано от Уайт с питането за природата на наративна истина, която е нито буквална, нито просто фигуративна (1991, pp. 151 – 153). Сред множество виждания във „*Време и разказ*“ – и сближаването на значения, като „историческо преживяване“ и „нاراتивни обекти“ (Kellner, 1993: 50), Рикьор се застъпва най-вече за осветляване на опита за време. Показателен е също жестът към историята на смъртта и романите, включващи тази тема; както Ханс Келнър отбелязва, това са крайни точки за историческото съзнание (1993, pp. 51 – 52). Тези примери за трансфер на гранични зони подсказват метод, опосредстващ разнообразни рефлексии с цел добиване на нещо друго (Kellner, pp. 53 – 54). Възниква въпросът: Какво остава извън прехода към трансфигуриране на повторените идеи? За Келнър (pp. 54 – 55) проблемът, е не гореспоменатата междинна позиция, а визията за езика на историческия текст. Гинев обобщава (2005, с. 128), че Рикьор разработва херменевтико-онтологично отваряне на логиката на разказа. В опита за синтез на екзистенциално-аналитичен план с теории за историческото време допускането е за „възможно изследване на сюжети-зацията като феномен на съществуването-в-света и като ‘категориални сюжети’ на историческите развития“. Крайната точка на тази дискусия е кръговото единство между „херменевтика на наративното време“ (фундираща семантиката на историческото време) и феноменологията на времето (Ginev, pp. 146 – 147).

## **II. Отграничаване на епистемологична от онтологична проблематика**

Наративът не е затворена семантична единица и споделя с пропозицията общ източник на знание – действителността или субекта. С разколебаването на този обединенител съждението губи авторитет,

а специфичните перспективи в света са несводими под универсалии. В „*Поетиката*“ Аристотел отличава ролята на наративите (*muthoi*) за литературата и историята. Когато истината не се схваща директно, а се признава най-релевантната формулировка, разказването на минали събития е предизвикателство (Vandeveld, 2012: 360). Ние заемаме наративи, които обозначават наново света на действието. Реконструкцията изисква медиация от тип „представност“, предлагаща еквивалент на това, което се е случило (ТаН 3, р. 143; Vandeveld, pp. 365 – 366). Ако заявката на Рикьор е чрез фразата „*такива, каквито са били*“, той трябва да включи т.нар. три жанра в диалектиката на тройния мимезис. *Идентитет* (1) е степента, в която се твърди, че разказваното е *същото* като това, което се е случило. Аспектът „*такъв*“ обозначава пред-наративното ниво и е допускане, че това, за което се разказва, е само по себе си структурирано (Vandeveld, р. 365). *Различие* (2) отговаря на разликата между изречението и физическия/телесния аспект на това, за което се разказва. „*Като*“ насочва към *аналогия* (3).<sup>5)</sup> Рикьор търси смесването на нива, като умопостижимост и коректност, спрямо опита, но реформулира херменевтичния кръг също с оглед литературни експерименти от морално естество. Епистемологичният елемент обаче е до известна степен незадоволителен (Vandeveld, 2012: 366).<sup>6)</sup> Горната схема е в унисон с окончателната цел на Рикьор – херменевтиката на историческото съзнание. Проектът за онтологико-херменевтична рефлексия включва провеждането на „питане назад“ (*Ruckfrage*) от епистемологичното ниво към онтологическото. При прочита на хусерлианска проблематика и отчитането на пропуски в екзистенциалната аналитика Рикьор ще изяви други импликации (Petit, 1988: 157)<sup>7)</sup>, и най-вече темата за „текстово организираните модуси“ на *биване-в-света* (Ginev, 1998: 130). Неговата позиция е в контраст с тази на Хайдегер, който пренебрегва не рефлексивно-конститутивните функции на интерпретацията<sup>8)</sup>, а специални модуси на съществуване, където постоянно-формиращи-се-текстове са част от *биването-в-света*. Скептицизмът към т.нар. „кратък път“ (онтологията на разбирането като конституционен анализ на културните форми на съществуване) се поражда от игнорирането на онтологичен момент при хуманитарните науки (Ginev, 1998: 125). „Интерпретативно откритите текстове“ са не само предмет на изследване, но и специализирани форми на разбиране, водещи до конституиране на текстове (Ginev, 1998: 125 – 126).

Рикьор разкрива импликации на историческото в три посоки: 1) календарно време; 2) последователни поколения; 3) *следа*. В тезата за *наративността, като културен универсал*, историите са прираст върху значимостта на ежедневието. Те са средство за схващане на хетерогенности. Всяко осмисляне насочва към *как* и *защо* на съответни първоначала. По-

нятието „*принадлежност-към-история*”<sup>9)</sup> въвежда комплексна основа – „взаимно признание или паралелно съ-съществуване“ – на историческото знание. Това е концепция за „съотнасяне на множеството от предходни, съвременни и бъдещи темпорални полета във всеобхватна темпоралност, която е самата история“<sup>10)</sup>, или за фундаментален компонент от човешкото съществуване, който обуславя индивидуалното преживяване (Langford, 1997: 17)<sup>11)</sup>. Съ-временността е елемент от по-сложна релация, обхващаща предците и наследниците. Миналото *вече* е трансмисия на традиции. В този социално-феноменологичен план Рикьор въвежда интереса към комуникация – способност да оставаме ефективно открити в принадлежността (1978а, р. 11). Концептът *следа* е рефлексия върху онтологически статус на миналото, който не може да бъде даден, т.е. изискване за поддържане на разлика чрез критично проучване, водещо до правдоподобна „реконструкция“. Тези съображения укрепват възгледа на Рикьор за „настояще на инициативата“; показват „историческото време на социалното съществуване“ като хоризонт, в който ще се актуализира също приносът на фикционалния наратив<sup>12)</sup> (Petit, 1988: 157).

### III. Текстуалност – между „онтология на разбирането“ и „епистемология на интерпретацията“

Рикьор разработва виждането, че внасянето на единство в „неподредени“ преживявания предполага съществена връзка между организирането на опита в цялост и неговите времеви модели на динамика. Гинев определя следните хипотези на това изследване (2005, с. 95): (1) възможен „контекст на извеждане“ на времето в историографските обяснителни модели от елементарни форми чрез херменевтико-миметически кръг; (2) степени на темпорална организация на жизнено-световия опит; (3) осмисляне на сюжетизацията с фокус върху „смеслова емпирия“ – непрекъснато взаимоотношение между сюжет и единични събития. Те са подстъп към „културологично реформулиране“ на херменевтичната феноменология (Ginev, 1998: 130). Понятието *мимезис* – „екзистенциално-загрижено“, фикционно-креативно и реторико-рецептивно произвеждане на разкази, обозначава възможно разкриване битието на текста (1998, pp. 127, 130). За Рикьор съществен аспект от рефигурирането на човешката ситуация е т.нар. херменевтична функция на *дистанциране*. С овъншностяване в писменост настъпва разрыв с разбирането, базирано върху словесен диалог. След прекъсване на връзката смисълът на записаното придобива собствени права и съдържание (Ricoeur, 1978b: 153), или друг тип „референциалност“, а текстът е разглеждан като втори паралел между семантичен и херменевтико-феноменологичен плано. Както символът, който е първа единица на смислово конституиране, понятието *текст* е двойно ин-

терпретирано.<sup>13)</sup> Интертекстуалната референциалност е „свят“ на културно специфициран екзистенциален модус (Ginev, 1998: 131 – 132). Според Рикъор автономността на текста е условие за тематизация на историческо разбиране, в чието генериране историкът и читателят са ситуирани. Като интерпретация на историчността, наративът улавя поле на смислово конституиране между хуманитарно-научното тематизиране и екзистенциалната аналитика с помощта на посредничеството (епистемологично и онтологично) на риториката (Ginev, 1998: 127 – 128). Проектирането на „елементарна даденост“ (протичаща история-разказ) е не само „диалогична теоретизация“, но и разкриване на заложен сюжет (цялост). Съгласно горното методологическо изискване *историческата нарация* признава „дистанция“ спрямо предците. Отстоянието в активна рефлексия върху традицията е екстензия от неясно преживяване на отчужденост към реконструиране на миналото (Langford, pp. 20 – 21).<sup>14)</sup> Ако реконструкцията изразява примат на създанието по отношение на света, критическият момент е изискван в отличаването на автентично преживяване – работа на ниво *пред-разбиране* (Ricoeur, 1978a: 16 – 18). Рикъор локализира този принцип в т.нар. структура на *антиципация*, винаги предхождаща подхода към това, което ни заобикаля. Наративно пресъздаденият свят на дейността осветлява смисъл, който е вътрешен за съответна традиция. Така е предложена връзка между *принадлежност* и методи за тематизиране на първичното взаимоотношение (Langford, p. 22).

Сама по себе си нарацията е отвореност. Гинев уточнява, че говоренето за двоен наративен статус<sup>15)</sup> има предвид фабулизацията в хуманитарно-научния опит като измерение на когнитивната структура, необходима за интерпретативен изследователски процес (1998, p. 128). За Рикъор рефлексията е вградена в записаното. Историческият текст се стреми да излъчи рефлектиране, което достига пълнота в *апроприация*, иницирана от компетентен читател. Херменевтичният кръг протича в съединението между дискурс на текста и дискурс на интерпретацията. Това, което се интерпретира, е за какво говори текстът, т.е. текстуално разкриван свят. *Наративната функция* е последен паралел<sup>16)</sup>, който е общ знаменател на „теоретико-фикционни“ дискурси. Като онтологично измерение, тя интерпретативно конституира характерните за културния свят темпорални фигури, обединяващи символизация (йерархичност) и текстуализация (преплетеност) (Ginev, 1998: 133). Завършек е своеобразното застъпване между свят на читателя и свят на текста. Синтетичният характер (структура и кохерентност; контингентност и приемливост) поражда наративно проследяване, в което надделяват интересът към обяснение и съответна осъзнатост на *принадлежност-към-история* (Ricoeur, 1978b: 163 – 164). Автономният текст, като обособен „рефлексивен пласт“, опосредства

провеждането на екзистенциално-аналитични и структурно-семиотични постановки в обща среда. Гинев определя (1998, pp. 133 – 135) комплементарностите между екзистенциално-аналитичното изясняване на отношението разбиране-език, от една страна, и семантичното изясняване на понятието интерпретация на културно специфицирания модус, от друга страна, като серия, която трябва да обедини „онтологията на разбирането“ и „епистемологията на интерпретацията“. С този план Рикьор замества разликата между онтологичен и онтичен полюс<sup>17)</sup>.

#### **IV. Ролята на историческото въображение в херменевтиката на наративното време**

В проекта за наративно време се откроява пре-разглеждането на аналитиката на *Dasein* като биване-в-света (Хайдегер). Според Уайт (1991) Рикьор задава разликата между *вътрешното време* и *историчност* като разлика между серия от следствия и организираност, създавана от поколенията. Събитията, като живяна история, участват в изявата на сюжетни структури. Ефектът от наративното индексирание на действия, „произвеждащи“ тип събития, е символна репрезентация на процесите, чрез които човешкият живот получава смисъл (White, pp. 148 – 150). Като открояване на *историческа интенционалност* към пред-нاراتивните ресурси, Рикьор прилага *Ruckfrage* (TaN 1, pp. 179 – 225) – операцията, чрез която Хусерл търси „препратка от езика към предшестваш опит“<sup>18)</sup>. В реферирането „назад“ към културен свят (вече конфигуриран от наративност, предхождаща научната история) според Рикьор запазването на историческия характер е доколкото съответните обекти препащат към същности от първи ред – народи, нации, цивилизации и др., – носещи неизличима следа от участието на агенти в общата сфера от *praxis* и наратив (TaN 1, pp. 180 – 181).

Възгледът за човешко време в том 3, част 2 на „*Време и разказ*“ отразява конвергенция. Наративната функция обхваща история и фикция като взаимно конкретизиращи се интенционалности. Според Ричард Кърни (1995) реципрочността на двете ре-фигурации е изразена в „снабдяване с фигура“ (TaN 3, p. 180).<sup>19)</sup> Четенето настройва съзнанието към аналогията между реконструкция (не репортаж) и идеята за това, което наистина се е случило. Заявката за фикционализация изисква да се покаже как въображението се въвежда в интендираната „отминалост“ на историята (Kearney, p. 175). То участва в три рубрики на референцията, която се стреми да впише наративното време във вселенското. В *календара* схематизмът на въображението съединява социалното измерение с астрономическото. Като „разчитане“ на знаци, интерпретативните трансфери сближават живяното време с планетарното. Настоящото получава дата, а

колективните спомени стават събития. *Последователността от поколения* усилва схематизацията. Мрежата от съвременници, предци и наследници комбинира биологическата поредица и интелектуалния феномен на реконструкциите – припомняне („регрес“ в миналото) или ситуиране на собствената темпоралност в сериите от тази област (TaN 3, p. 183). Синтезите на конекторите, полагащи историческото време, са най-силно изразени в понятието „следа“; опосредстването е вградено в структурата знак-ефект (Kearney, p. 175). Тази функция съчетава каузални заключения от белег, оставен в миналото, с тълкувания на заместител в настоящето. Работата с архив схематизира *следи* като „връщане“ в преживявано време. Актът на медиация е засвидетелстван в интерпретирането на останки, монументи или експонати, но те придобиват стойност на агенти на историческото време само когато читателят *снабди себе си с фигура* на контекста (Kearney, p. 176). Щом попитаме за „отминалостта на миналото“, приносът на въображението изпъква (TaN 3, 184). Процесът „замястване на миналото“ (standing-for) откликва на продължаващ етически иск от „нещо, което се е случило“, към неговото „проследяване“, но „пре-играването“ (Робин Колингууд) не е единствената цел. Винаги чрез трансфер от *Същото* (идентитет) към *Другото* се постига сближаване (TaN 3, p. 184; Kearney, p. 177). Херменевтиката на аналогизиращото въображение изявява отношението на тропологичното ‘*като...*’ към „това, което в действителност е било“.

Методът във „Време и разказ“ е представен също във *Valences of the Dialectic* на Фредрик Джеймсън. Томас Майли рецензира посоченото от Джеймсън ограничаване (2016, p. 77)<sup>20</sup> в обзора на Рикъор върху антиномията субективност – обективност. Определена като „отказ да се теоретизира колективна агентност“ (VD, p. 501)<sup>21</sup>, тази особеност важи също за анализа на човешката темпоралност (Рикъор). Съответните предпоставки са пречка за подход към колективно време. Изследването, въпреки че предвижда включване на съответни материали, постулира историческо време, без да проблематизира самата история (VD, p. 528; Millay, p. 81). Рикъор не предлага виждане за исторически период (VD, pp. 494 – 95). Според Джеймсън при липса на размишления по тези въпроси заключението е, че „[в]инаги едно сюжетизиране е съзнанието за история“, която се появява само в мястото на интерсекции и дисонанси (VD, p. 552; Millay, pp. 82, 90).

## V. Непоследователност в концепцията за процесуалност на историческото мислене<sup>22</sup>

Ако отхвърлим отнасянето на концепцията за минало събитие към научни закони, как историческият текст претендира за точност? Рикъор под-

хожда към тази двойственост (между сингуларни твърдения и универсални хипотези), като заимства идеята за „представност“ (representance) на „историческото било“, въведена от Карл Хойси (1932), относно съгласуването на онтологически предпоставки с епистемология (Ricoeur, 1984b: 2). Подобна е трактовката на Марк Блох (1941).<sup>23)</sup> „Следа“ е белег от феномен, частично схващан чрез чужди и „противоположни типове свидетелства“ (Bloch, pp. 56 – 65). Импликациите на тази понятийност по-скоро закриват мисленето с претенция към неизчерпаемостта на отминалото (pp. 48 – 49). От и към лимес-понятието за „срещу-стоене“, насочващо и коригиращо изследването, Блох намеква за „кореспонденция“ със „загадъчния поток на реалността във времето“ (pp. 36, 98; Ricoeur, 1984b: 3 – 4). Спрямо тази предварителна рамка Рикьор разработва въпроса за процесуалност на историческото мислене. Ако инициираната от мултивалентни структури (на миналото) конфигурация е множествена (Bloch, pp. 49 – 51), как историческият дискурс изразява темпорална специфика? Рикьор отговаря чрез последователност от три класа: *Идентитет*, *Другост* и *Аналогия* (Ricoeur, 1984b: 5). Отправна точка е анализът на Колингууд на способността да рефлектираме върху едно преживяване. В *The Idea of History* (1956) документираното касае събитие, чийто „вътрешен елемент“ е наречен мисъл (pp. 1 – 9, 214). Тезата е, че историческата специфика на изследвана ситуация се разбира чрез *при-същата* мисъл (pp. 217 – 218; 1984b, pp. 6 – 7). Притежаването, чрез *пре-играване на миналото*, решава *следа-та* като идентитет, но е неясен епистемен показател. Рикьор отбелязва, че ако миналото събитие „оцелява в настоящето“ (Collingwood, p. 225), историята придобива наследство, чието качество на отминалост се отменя в атемпоралния акт на „пре-мисляне отвътре“. Ако в причисляване на наративи към „въображаема картина“ (p. 247) „самият акт“ е обектът на познание (pp. 303 – 6), историческата дисциплина би била възможност за преиграване на *другото*, но се изоставя представата за минало. Медиациите на следите (запазване) и новото притежание (традиция/наследници) не се вместиат в този първи клас (Ricoeur, 1984b: 9, 13 – 14).

Вторият етап – „негативна онтология на миналото“<sup>24)</sup>, съпоставя *днешен друг* с този от миналото. В хиатуса между само-разбирането като ретроспекция и опита да се достигне минало действие/събитие, *другостта* е различие, чието свеждане до схемата вариант-инвариант ще клони към разглеждане на девиации от дискурса<sup>25)</sup>, т.е. ще пренебрегне темпоралния аспект на индивидуализацията чрез наратив (1984b, pp. 18 – 19, 22 – 23). Социологията маргинализира епистемологията на историята. Като приема предпоставките на френската историография, Рикьор отчита подценяване на: 1) нивото на обяснителна процедура за „същности“ като колективни сингуларности, или т.нар. единици от първи ред; 2) време-

ната, с които се занимава историята (Petit, p. 152). Вниманието към школата *Annales* е реабилитация на „случването“ и връзката със семантика на действието. Съответно макар Фернан Бродел да не признава понятия, касаещи индивидуалния живот, човешката дейност придава смисъл дори на пейзажите в *Средиземноморието*.<sup>26)</sup>

Тезата на Рикьор, че епистемологическите конструкции имат произход в „наративно разбиране“, свързано със смисловото конституиране на съществуването, медира два типа програми – онтологични и методологически. Като вписване на специфика в наративна темпоралност, следата-метафора допълва стратегията на „наративистки конструктивизъм“, обвързан с херменевтико-феноменологична парадигма (Ginev, 2005: 87). Възможността за континуитет между времето на дейността и времето на историческата наука, или допускането за пред-структури както на тематизирането на времето, така и на конституирането на обекти в историята, обезсмисля дилемата на един *методологически наративизъм*<sup>27)</sup>. В тази перспектива Рикьор изследва фабулизацията като: (1) онтологично равнище (персонална идентичност, дейност, историческо събитие); (2) смислово артикулиращ дискурс, чиято междинност (спрямо дескриптивно и прескриптивно) е с онтичен приоритет пред дискурсивно обективиране и (3) хуманитарно-научен дискурс в съответствие с анализите на Хейдън Уайт (Ginev, 1998: 128 – 129). Виждането на Рикьор за *процесуална историческа мисъл* съдържа аспекти на методологически наративизъм (т. 3). Релацията историография-отминалоост (или „заеманемиятото“; representance) е изразена в условието: ако метафората е с онтологическата заявка да оприличава нещата (*биване-като* чрез *виждане-като*), диалектиката на два големи класа продължава в теорията на тропите (Ricoeur, 1984b: 25 – 27).<sup>28)</sup> Асоциирането на *идентитет* и *другост* в *аналогията* трябва да „спаси“ съответните приноси към въпроса за референта. Последният етап проектира идеята за съответствие на историческия наратив с това, което наистина се е случило. Реконструкцията е „пресъздаване“ в дълг. Според Рикьор, като конституираща дълбока структура, теорията на Уайт не се интегрира в собствено обяснителни модели. Тя трябва да прецизира възможността за мост между диалектиката на „големите класове“ и риториката на „главните тропи“. Проучването на ролята на фигурите в този тип конституция обогатява идеята за рефигурация на времето (Mimesis3) (Ricoeur, 1984b: 28). Чрез двойственост и множественост, тропите<sup>29)</sup> са сякаш варианти на метафората в осмислянето на историческия обект (1984b, p. 30). Рикьор отбелязва, че при „историческата репрезентация-като“ (Уайт) – сюжетизация, опосредствана от тропология – само покриването на измерението от наивна априорензия до рефлексия би положило „карта“ на историческото съзнание<sup>30)</sup> (1984b, p. 31). Риториката виртуално фигурира предмет на дискурса, т.е. логиката на моделите идентифицира тип сюжет (обяснение по род), а тропите префигурират

сери от събития, подлежащи на описване.<sup>31)</sup> Рикьор (pp. 32 – 34) е съгласен с баланса информация-тълкуване (White, 1978: 102), ако не се закрива интенционалността към минали събития. Така отношението ‘исторически наратив – отминала реалност’ може да се привиди в рамката на „големите класове“, където „тропологична референтност“ изяснява *аналогията*. Като споменава транспозицията на тази разработка във „*Време и разказ*“ (гл. 6, том 3), за Келнър историята на смъртта и тропологията са границите в анализа на съзнанието. Той посочва, че диалектиката на Рикьор не взема предвид иронията, с която аналогическото мислене се обръща към себе си. Ако подходът на Уайт е „разпределител“ в аргументацията (TaN 3, pp. 152 – 154), тази асоциация не отразява „същественния пункт в тропологията“ – възможността за друго движение между различни смисли<sup>32)</sup> (Kellner, p. 59). Следвайки Уайт, изборът на минало е от гл. т. на морал. Съответно историкът въвежда не в свят от *следи*, отразяващи минала интенционалност на агентите, а по-скоро в свят от множество други наративи. Келнър (60) отбелязва, че за Уайт това е релевантната историческа реалност. Според Рикьор преди медиация в четенето асиметрията между „реалност на миналото“ и „нереалност на фикцията“ е тотална (TaN 3, p. 157). Привилегията на историците се състои в работата с минало, наблюдавано от свидетели. Тази представа е непоследователна при липса на реалност, която да бъде калкулирана в текст; има по-скоро само език на репрезентацията-*като*.

Ако Рикьор пропуска лексикалната и семантичната функция, които иронизират трансформациите в езика (Kellner, pp. 60, 64), Лангфорд посочва (p. 24), че автономният текст трябва да преодолее разклоняването между обяснителни методи (знание) и разбиране (комуникация). Релацията „*заемане-мястото*“ поставя в основите на дисциплината възможността за коригиране. В ре-дескриптите апорията на следата е разрешена метафорично. В позитивна-негативност *аналогията* „свързва“ генериране на адекватен език и неизчерпаеми ресурси на миналото (Ricoeur, 1984b: 35 – 36). Мрежата от метафорични екстензии (проекции), спряга въпроса за истината на свят, който едновременно *е и не е*; свят на миналото, който историкът реконструира, а читателят апроприира (Langford, pp. 23 – 24). Текстуалността въплъщава дълбинно взаимоотносяне между „принадлежност-към-история“ и дистанциране (Langford, p. 25).

## VI. Проблем на трансфера по аналогия

### 1. „Загадка на миналото“ и атестация

В „*Паметта, историята, забравата*“ Рикьор апелира за „*атестация*“ – нещо повече от *битие-в-дълг* (екзистенциалната нагласа, която е основен мотив зад възгледа за „реалност на историческото минало“)<sup>33)</sup>. Според Вандевелде това понятие включва възможност за преобразува-

не на твърдението за изобразяване на света „като че ли“ в по-силната теза за изобразяване на света „такъв, какъвто е бил“. Става въпрос за публично присъствие и достъпност на характера на безвъзвратно отминалото, за което се свидетелства само чрез *следи*, останали от периода на отминаване. Така е въведен параметърът „отговорност за наратива“; откритост към въпроси и критика с доказани контра-аргументи (Ricoeur, 2004, p. 181). За Рикьор *представността* – обмен към минали събития, доколкото *атестацията* обвързва автора с това, което се е случило – е „прираст на битие, смисъл и значение“, т.е. процес в перспективата на фундаментално обединяване (2012, p. 367). Според Вандевелде, за да открий т.нар. „загадка на миналото“, Рикьор разглежда две дистинкции на Хайдегер: 1) между минало, което вече не е (*Vergangenheit*), и минало, все още смислено за нас (*das Gewesene* от *Gewesenheit*); 2) между възможност за история и записан исторически факт. Против възгледа на Хайдегер за *разрив* между *Historie* (историография; проучване и факти) и *Geschichte* (историчност, събитие), Рикьор вижда в наративите гарант за континуитет. За тест на двата подхода Вандевелде предлага „закъсненето“ между „случването“ на „събития“ и тяхното приемане за „исторически факти“ по-късно.

Размишленията на Рикьор са мотивирани от загадката на „миналото, което вече не е“, но упражнява ефективно въздействие (*Wirkung*) върху настоящето; то не продължава, но неговите останки го удържат като наличност (*vorhanden*) (1988, p. 77). Представените от Хайдегер тематизации на историята са източници в опити да се обхване „парадокс“, чиято цялост е тук (Ricoeur, 1985: 131; Vandavelde, 2012: 124). Рикьор експлицитно критикува виждането в „*Битие и време*“ – историчността е екзистенциално условие на човека, което предшества и прави възможна историографията. Втори възглед за историята е този за *събитуемо* (*Ereignis*), в което човешкото съществуване и всичко историческо стават възможни и с което се разгръща собствено историческото. Без изрично позоваване към Хайдегер, Рикьор отделя внимание на това понятие и го отличава от исторически факт. В първия вариант прекъсването е между екзистенциалното време – историчността (*Geschichtlichkeit*) на *Dasein* като онтологично условие – и космологичното (измервано) време. По-късно прекъсването е между *събитуемо*, което прави възможно историческото време, и това, което спада към историческите времена. Рикьор отстоява идеята, че *следата* способства за връзка между обикновеното време и историчността на човешкото съществуване. Във втория случай той се стреми да запази референциална връзка между „факти“, които историците могат да установят и (ре-)интерпретират, и „събитието“, което функционира като „окончателен референт“ (*réfèrent ultime*) или като „отстъпващ хоризонт“ (2004: 179, 413).

Общ фокус на съсредоточаване е второто от Ницшевите „*Несвоевременни размисления*“<sup>34)</sup>. По-конкретно, разбирането за „сила“ (*die Kraft der Gegenwart*) (1972: 289 – 290; 1997: 94), която води запазването на миналото така, че всяка история е история на настоящето. Изразът *Geschichte der Gegenwart* е използван в „*Битие и време*“ (1984: 393; 1962: 445), а Вандевелде (2012: 125) свързва хайдегерианските дистинкции с тезата на Ницше, че разказвачът е част от *разказвано историческо* минало, което винаги, в различни степени, прави история на настоящето и служи на бъдещето (1972: 267; 1997: 77). В насочеността към нещо, което вече не е, ние разкриваме себе си. В този смисъл е изявена идеята на Ницше за интерпретация, която напъня силата на настоящето.<sup>35)</sup> Според Хайдегер, релевантно минало (1962: 445) е това, което касае настоящето и все още се разгръща (*das noch Wesende*) (1998: 103). „Биване-исторически“ (*geschichtlich*) е характеристика на *Dasein*, т.е. всичко „историческо“ (*historish*) е винаги вече в *просвета*, отворен от човешкото съществуване в неговата историчност; винаги екзистенциално квалифицирано с оглед бъдещето. Миналото е релевантно за нас сега, защото принадлежи към „биването-исторически“ (*Geschichtlichkeit*), което е самата темпорализация на *Dasein* като Грижа или в битие-към-смъртта (1962: 445). Историографията (*Historie*) дава нашата интерпретация за това, което е произтекло (*Geschichte*), но самото случване, като условие на възможност, винаги убягва на „историческите факти“, защото то е в тясна връзка с темпоралността като разгръщане или позволяване нещо да бъде (Vandavelde, 2012: 126).

Втората дистинкция<sup>36)</sup> отличава „*събитие*“ от факти и действия, които могат да бъдат интерпретирани и преразглеждани. В доразвиване на тази линия Хайдегер пише за история, която е битието като случване (*Seinsgeschichte*). Самият *Dasein* е не само разкриване, както е според „*Битие и време*“, а е винаги вече в откритостта на друго *проясняване*. *Dasein* е биване в историята на битието, в която има „събития-отваряния“ (на историята), неподатливи на обективизиране. При тях дисконтинуитетът носи идеята за история-разрив<sup>37)</sup>. Всеки такъв е „друго“ начало (Vandavelde 2012: 127). Ако вземем предвид събитието, отварящо рамката, в която неща и хора придобиват значимостта на „какво“ и „кой“, едно „друго“ начало би носило радикално различие от опознатото предходно.

## 2. Наративите – мост към загадката на миналото

Рикъор е несъгласен със: 1) стриктното разделяне между минало, което не продължава, и минало, което все още се разгръща; 2) делението между събитието, като изригваща новост, и документиране на факти. Той преформулира първата дистинкция като „опозиция между билото на ис-

тинското минало и изтеклото минало, неподлежащо на нашия захват<sup>38)</sup> (2004: 300; 2006: 31). В датираното време ние разполагаме със следи от преминаване, върху които реконструираме как този преход ни засяга; строгото отстояние (1; между безвъзвратност и минало) е доколкото следите отварят път към проучване. „[...]под знака на битието-в-дълг билото взема връх, що се отнася до онтологичната плътност, над не-биването-повече на изтеклото минало“ (Ricoeur, 2006: 375) С възражението срещу Хайдегер, „според когото определянето на миналото като изтекло трябва да бъде считан за неавтентична форма на времевост“, следва отдаване „дължимото на понятието за изтекло минало“ и възстановяване диалектиката на „билото“ и на „не... повече“ (2006, р. 375). Рикьор опитва да покаже, че биването-исторически (*Geschichtlichkeit*) е „мостът, издигнат в самото феноменологично поле между битие-към-смъртта и светово време“ (1988: 96, 120), или между времето на смъртните, ориентирано към бъдеще, и космичното време (Vandeveld, 2012: 128). Относно втората дистинкция Рикьор аргументира континуитет между установявани факти и събитието като „окончателен референт“, който се „противопоставя“ (*Gegenüber* у Хойси) или упражнява свой „иск“. За да запази този статут – стимул и корекция за всички исторически реконструкции (1988, р. 184), – Рикьор отличава факта като „казаното нещо“, какво-то на историческия дискурс, от събитието като „нещото-то, за което говорим“, „по повод на което“ е историческия дискурс (2004: 179); утвърждаването на факта бележи дистанцията между „казаното нещо“ и „референциалната цел“, прехвърляща дискурса към света (2006: 189 – 190). Рикьор е убеден, че наративите не просто интендират нещо, чието съществуване ги е изпреварило. Те активно представляват минало, което си е отишло. Две черти осигуряват тази възможност. В историческата композиция е налице „утвърдителната сила (*véhémence assertive*) на представата на историка“, която би могла да се тълкува като твърдението, че минали събития са пресъздадени „такива, каквито те са се случили действително“ (Леополд Ранке) (2004: 178, 279 – 280; 2006: 291, 294). Ако „факт“ е съдържанието на изказване, целящо да представи събитието, Рикьор подчертава, че разбиращото обяснение (установяване на връзки) и документалното доказателство са предварителни спрямо писмената фаза, но „самото движение на препращане“ между трите издига *утвърдителната сила* като „критична атестация“ (2006: 188 – 189, 291). Наративите не „предоставят събитията“, а отстояват нещо, което наистина се е състояло (Vandeveld, 2012: 129). Литературната конфигурация привежда т.нар. „историческа реалност“ в наративен еквивалент (1988: 190). Думата „*представност*“ е превод на термина *Vertretung* – представителство или временно заместване<sup>39)</sup>, т.е. последната фаза на историографския процес (2004: 250).<sup>40)</sup>

Рикьор помества понятието за „дълг-наследство“ под това за *представност*, според което конструкциите на историка се стремят „тангентно“ да реконструират това, което действително е станало, „такова, каквото ефективно е било“. В това проблематично отношение „[б]итието-в-дълг съставлява екзистенциалната възможност на представността“ (2004: 363; 2006: 375). В процеса на *аналогическа интерпретация* акцентът се премества от „наистина“ към „*такъв като*“ (Ricoeur, 1984: 35), т.е. към постигане на епистемна и онтологична роля. Като принос към знание, първата трябва да е повече от „версия“. В известен смисъл историческият наратив трябва да „бъде“ това, което в действителност се е състояло. Относно втората миналото събитие получава форма на съществуване за нас. Въпреки това общата схема остава под въпрос, защото аналоговият трансфер тръгва от твърдението, че нещо наистина се е случило.

Рикьор поставя тези въпроси с убеждението, че пълна артикулация на действия и събития се добива само в разказността. Подходът се състои от: 1) семантичен ресурс в наратива; 2) *битие-в-дълг* и *атестация* (екзистенциални нагласи на пишещия) (Vandavelde, 2012: 130). Когато липсва това, което осигурява референцията и възприемането на ограничения, нагласата да се свидетелства истинно, допълва семиотичните средства. Историкът с дълг към миналото въвежда и разкрива себе си в представянето на писмен отчет за избрано събитие. „Именно тук свързването между *битието-в-дълг* – онтологическа категория – и *представността* – епистемологическа категория – се оказва плодотворно, доколкото представността издига в плана на епистемологията на историографската операция загадката на присъстващата представа за отсъстващото минало“, [...] която съставлява изначалната загадка на мнемоничния феномен“ (Ricoeur, 2004: 364; Ricoeur, 2006: 376) (курсив – Ч.Д.) В този тип ре-конструкция Рикьор различава нередуцируема до „референция“ задълженост на съвременниците към мъртвите (1988: 157). Съответно двустранният похват трябва да предотврати тотална наротивизация и привилегироване на историческия наратив. Като алтернатива на делението (Хайдегер), комбинацията от наратив и нагласа запазва две страни в някаква релация, докато едната не е директно дадена. Събитията се само-явяват на наротивния хоризонт. Едната медиация е *утвърдителна сила* (от фактите към събитието), а другата е от следи (основа за коригиране) към „двойник“, почувстван като „дълг“. Историкът е отговорен чрез свидетелство, включващо документиране и писмена аргументация (2004: 280; Vandavelde, 2012: 131). За Рикьор в атестацията, като гаранция за корелиране, фактите са пропозиционални спрямо един винаги отстъпващ хоризонт (събитието). В активно продуциране, сновящи между смисленото и забравеното, наротивите позволяват миналото да изплува като напрежение между „вече не“ и „все още“ (Vandavelde, 2012: 132).

Хайдегер би попитал дали миналото (или събитието), което вече не е, все още функционира в нашия дискурс като окончателен референт, т.е. така, че в известен смисъл историческият наратив може да запазва безвъзвратно отминалото като нещо, оставило следи от своето преминаване. Тъй като движението е от факт към събитие, а не също по обратния път, както Рикъор би искал, следва възражение: без значение естеството на чувството за дълг или на искането да се свидетелства, историческият текст е за неща, които едно събитие е направило възможни, като самото то убягва от термините на разказване. Според Вандевелде „закъснението“ на взетите за пример събития (т.нар. „Германско страдание“ от края на 1945 г.) е в съгласие с темата на Ницше; възможността да се говори за тях, не е „нужда от време“ за тяхно разкритие. Времето е на страната на реконструкция със „силата на настоящето“, но активността на самото събитие (като референт или коректив за наратива) е измервана само в термините на фактите. Не събитието е това, което „функционира“ като референт, както Рикъор твърди. То може да се прояви единствено като това, което фактите трасират по-късно, но само по себе си избягва от наратива. В своето случване то отваря условия – материални, исторически, екзистенциални, които овъзможняват определени форми на артикулация. Темата, която Хайдегер подема, е признание, че пътищата на нашата мисъл са създадени така, че ние трябва да приемем позиция без основа и произволно ситуиране в историята, именно за да осмислим събитието, което не може да функционира като референт на нашия дискурс, дори като един подвижен, оттеглящ се хоризонт. Все пак, размишлението на Ницше поставя под съмнение също представата за „друго начало“, т.нар. „история на настоящето“ включва разриви, които се конфигурират в рамката на писането на история и от самата нея (Vandeveld, 2012: 137). На този фон Вандевелде обговаря идеята, че в трансформацията към морално и политически ангажирано разказване, „атестацията“ показва променени нагласи. Тогава настъпва разрыв на ниво свидетели, даващи атестация, която може да промени властта на минали събития върху жертвите и върху нас. Така според Вандевелде задължеността и атестирането изявяват уязвимостта на хора, които са призовани от събитие. Техните отговори са непредвидими и вплетени в други наративи.

## **VII. Проектиран свят на литературната творба**

### **1. От семантика на дейността към имагинерна транстемпоралност**

В трагедията според Аристотел единството на *mimesis praxeos* води към нова реалност. Целта на *poiesis* е репрезентация на универсално събитие – повторение или завръщане (Dowling, 2011: 2). В „Поетиката“, разгръщането на самодостатъчна цялост е имплицитно. Представата за общо преживяване е в контраст с исторически период от несвързани съ-

бития, случващи се на много хора (Dowling, pp. 7, 8). Това изискване присъства в ре-интерпретацията на понятието *muthos*, като опосредстващо движение с произход в културния ред. Символизмът в първичната четивност на дейността (Mimesis1) – препратката от наративна сюжетизация към пред-разбиране света на действието – означава, че на ниво социално съществуване събитията сякаш са истории, чакащи да бъдат разказани. Според Даулинг (р. 4), докато ангажиментът със семантика на действието (Рикьор) е приближаване към „вероятност“ (Аристотел), въпросът за „имитация“ касае също автономността на творбата. Наративната последователност е: 1) синтезис на хетерогенното, и 2) *discordant concordance*, или неизменно движение напред. Във „Време и разказ“ принципът на сюжета (2) е формален: заключението и очакването са корелати на „схващането заедно“ (Dowling, pp. 5, 6). Според Рикьор тази имплицитна каузалност се разгръща като двупосочна темпоралност в разказването (Dowling, pp. 9, 10). От тази структурираност, съществена за история и фикция, анализът преминава към експлицитната сюжетизация. В хоризонта на разказа разкриването на сюжета като *telos* е разпознаване (*anagnorisis*), че съответният изход е бил неизбежен. Продължаващо схващане в цялост означава, че сюжетизацията на събитията е синтагма (логиката на *muthos*), но също обратен ефект, свързан с *diegesis*-а, където външен разказвач предпоставя подобен обхват. Рикьор разглежда наратологията на *preterite* времената<sup>41)</sup>, структуриращи случващото се като принадлежало към миналото на разказващия. Така въображаемото обявява самодостатъчен свят или сигнализира, че разказното време се отделя от историческото (TaN 2, р. 100). Принципът на литературната автономия се позовава не на реално време, а на темпорален медиум (чрез *preterite* функцията). Рикьор възприема идеята за „трето време“, което вълпяща формалната последица да се напредва, и вътрешната диспропорция (между нарация и собствено траене на събитията) (Dowling, р. 47). Този свят придобива етически смисъл с намека, че се възприема нещо вече завършено (Dowling, pp. 11, 12); космологичното време се трансформира в темпоралност на загрижеността.<sup>42)</sup> Рикьор взема предвид също историческото възприемане на човешкото същество в един вече смислен свят (Вилхелм Дилтай).<sup>43)</sup> *Verstehen* се случва спонтанно в споделяна ситуация, но психологията на реципиента не изчерпва акта на *рефигурация*. Ако след прочита е възможно ново виждане за нещата, за да има смисъл Mimesis3, промяната трябва да е опосредстване между семантиката на действието във „фиктивния свят на текста“ и пред-нاراتивните структури на преживяването в „актуалния свят на читателя“ (Dowling, pp. 14, 15). Според Даулинг това когнитивно движение към яснота разкрива реална алтернатива (pp. 16 – 17). Но ако връхната точка в *poiesis* е „имита-

ция“ в имажинерното време на литературната творба, при какви условия такава транс-темпоралност съществува в света на смъртните?

## 2. Стратегията на Рикьор за четенето – между световост и радикален *poiesis*

Според Джералд Брунс лекцията *Holderlin and the Essence of Poetry*<sup>44)</sup> представя езика като събитие, в което всичко „биващо“ е призовано за първи път в *откритост* на битието. За Хайдегер речта на поета (*Dichtung*) е „твърдото полагане на човешкото съществуване върху негова основа“, която (като отвореност към време и бъдеще) е историческа и контингентна. Светът, разкрит в поезията, е безответен към кантиански закони; това, че поетът призовава сингуларното, означава примордиална (непреодолима) опозиция с философията (Bruns, 1993: 30). За Хайдегер поезията, макар свето-съ-граждаща, не е реч, която светът може да съдържа. (Светът, като себе-разкриване, не може да я издържи.). Тя няма място в *просвета*, отворен от нея. В *The Origin of the Work of Art* (1971: 49), Хайдегер казва, че работата на художествената творба е да установи свят. Същият, като краен, се разкрива в хоризонта на това, което отхвърля разкритието – *отвореността*. Творбата проявява също отказа, наречен „земя“. (Тя принадлежи на земята.) Този *разлом* показва себе си в оттеглянето на творбата – нейният говор не се осмисля в термини на света. Това, че светът сякаш усвоява творбата, която е материалност и плътност (*Dichtheit*), е основната алегорична операция на критиката, естетиката и философията на изкуството. Всяка апроприация е отдръпване – *творба*-та повече не върши своята работа, самата дума означава както биване, така и събитие. Като истинно случване, това е „борба“ или „съперничество“ между осветляването на биващите и себе-отхвърлянето на съществуващото в неяснота (Bruns, p. 31). „Поетическата природа е такава, че пробивът на творбата сред биващото отваря място, където всичко е необикновено“ (Heidegger, 1971: 72) Доколкото задачата на философията е да запази себе-същността на света, да постави граници на откритостта, работата на логоса се намесва в тази на творбата, за да овладее художествените ефекти (Bruns, p. 32).

Дистинкцията структура-събитие е начало за разработваната от Рикьор херменевтика на апроприацията.<sup>45)</sup> От една страна, в диалектиката между семиотика и семантика, смисълът е вътрешен за лингвистичната система, а от друга – предикацията в света на ежедневието отново свързва езика с реалността (Ricoeur, 1981a: 96 – 98, 101 – 102; Bruns, p. 33). В прехода от изречение към текст настъпва *отчуждаване* – текстът влиза в отношения с други текстове, заемащи сега мястото на референта в речта. Интер-текстуалният квази-свят на литературата проектира пред

нас нещо различно; ние навлизаме в този регион само като „превеждаме себе си“ (Bruns, p. 34). Според Рикьор този процес е възможност за историческа и естетическа дистанция. Една критическа херменевтика ще се ситуира аналитично извън това, към което тя въпреки всичко онтологично принадлежи. Срещата с винаги текстуална традиция изисква *апроприация* на другото, която е двойна методологическа насоченост към семиотични системи на обозначаване и към семантика на референциалния дискурс. Рикьор издига тази дистинкция в диалектика от втори ред: между структурално обяснение и херменевтично разбиране, осъществявано по-скоро като действие в света. Текстуалността заличава интенционалност и референциалност, но е съотнесена с феноменологично разкриване, довеждане-до-изява (Ricoeur, 1981b: 141; Bruns, p. 35 – 8). Рикьор твърди, че дискурсът на текста позволява повторно свързване с външното. „[О]тменянето на референцията от първи ред [...] е условието на възможност за освобождаване на референцията от втори ред, достигаща не само обектността, с която си служим в света, но сферата, която Хусерл описва с израза *Lebenswelt*, а Хайдегер назовава *биване-в-света*“ (Ricoeur, 1981a: 103 – 104) Смисълът се намира в пространството на интерпретацията *пред* текста. Тъй като херменевтиката повече не се дефинира като търсене на скритото („зад“ текста), остава „да се експлицира типът биване-в-света, разгърнато *пред* текста“ (курсив-Ч.Д.). Рикьор тематизира тази характеристика като момент в теория за свят (на текста), където читателят би могъл да проектира най-присъщите си възможности. Това, което се интерпретира, е „свят на уникален текст“; текстът има смисъл като отварящ регион на съществуване, чиято реалност е въпрос на апроприация (Ricoeur, 1981b: 141 – 142; Bruns, p. 36). Ако взаимоотношението със света е от тип битие-с-другите в състояния на нещата, където се изисква интервенция, тази теория предполага онтологичен „обрат“ от епистемология към херменевтика на *praxis*-а и действието (Bruns, pp. 36 – 37). В думата „свят“ е съсредоточен хоризонт на движение, който се актуализира в „действителността“ от-към предложеното в текста.<sup>46)</sup>

Брунс (p. 38) пита дали схващането на Рикьор за херменевтична реалност не свежда литературата до проектиране на възможна цялост. Ако дори митовете са алтернативи, чрез които сме повлияни от гранични аспекти<sup>47)</sup>, какъв би бил ангажиментът на читателя с текста преди редукцията, т.е. на ниво, където се отхвърля алегоричното усвояване? Общото значение на последното е ре-композиране на неяснотата и неподатливостта. Всяка писмена материалност остава суспендирана (*epoche*), т.е. извън света, докато не бъде апроприирана по установен (юридически, етически или религиозен) път (Bruns, p. 39) или докато не бъде пренаписана, сякаш в дълбинната си структура е тип аргумент. Рикьор изтъква,

че литературната творба надхвърля миметичната функция. Като непрозрачна текстуалност (скица с лакуни), тя е прежеждана от читател, който *сюжетизира* наратив, проектиращ свят (TaN 1, р. 75), но остава въпросът за ангажимент с излишъка на текста. Хайдегер пита за *казване* (Sage) като за регион, който не може да бъде теоретизиран. В това събитие, преди тяхната формална конструкция до Литература и Философия (модели или институции), поезията и мисленето вече се конфронтират (Bruns, pp. 38 – 39). Какъв тип е това случване (или разлом) и налице ли е взаимно влияние?<sup>48)</sup> Ако поезията е изгнание, приемаме ли нейна нестабилност, която е не просто външна, а против света – метафизически свързана с анархия? (Bruns, 1993: 40, 42). Философията способства за появата на нещата не като материалност на съществуването, а като полупрозрачни същности. Според Брунс плътното (*dicht*) казване в поезията призовава сингулярности (всичко може да се тълкува иначе). Какъв е залогът за философа тук? Доколкото литературата се преобразува от нещо земно в световост, дотолкова ситуацията преди стабилизирането на дискурсивните системи е невъзстановима (Bruns, 1993: 43 – 44). Ако разполагаме само с обективации на поетическото, ние бегло разпознаваме подобна възможност. За Рикьор тя остава встрани от прочита, който прави свят.

### 3. Аспекти и ефекти на рефигурацията

В трилогията „Време и разказ“ може да привидим транспозиция: *praxis* (Mimesis1) – Mimesis2 – четене (Mimesis3). Според Уайт в концепцията на Рикьор историографията и фикцията са интерпретирани спрямо едно и също, за което те фигуративно говорят (1991, pp. 144, 147).<sup>49)</sup> Ако наративът е размисъл за времето, а историята – усилие да се осмисли животът, символното съдържание на формата е визия за трагичното (TaN 1, р. 38; White, р. 153). Краен референт за двете модалности на сюжетизацията е специфично *биване-във-време* (TaN 1, pp. 77 – 80; Ricoeur, 1981c: 140 – 42). В тази перспектива Джеймсън анализира ударението върху апорията, което в процедурата на Рикьор „никога не поражда по-задоволително концептуално решение, а по-скоро използва всяка дилема, за да произведе нова, по-богата антиномия“ (VD, pp. 487, 542; Millay, pp. 77 – 78). Въпреки това диалектическо разширяване според Джеймсън фокусът е пренасочен обратно към субективното преживяване (VD, pp. 484, 487). „Феноменът време“ се явява за нас само доколкото конфликтът – чрез интерсекция на темпоралности (VD, р. 498) – е продуктивен. Джеймсън разбира това прозрение като „активно предизвикване“ (VD, р. 528) на иначе недостъпното. Майли също смята, че в херменевтичната арка времето е отвъд строгата феноменология, но все пак рефигурацията трябва да предизвика негово „явяване“ в индивидуална рамка

(Millay, pp. 79 – 82). Джеймсън обобщава, че четенето „обединява множество измерения на времето за един удържащ поглед, който не може да се продължи като философски концепт“ (VD, p. 532).<sup>50)</sup> Освен като взаимно отношение към „реалност“ Рикъор представя гореспоменатата комплиментарност като съответствие между исторически понятия (*заместване, следа*) и фикционални ефекти (*откровение, трансформация*) (Nankov, pp. 230 – 31). Според Уайт (1991: 151 – 152), това, което се търси, е постигане на „откритост“ в мисленето за взаимоотношението между вечност и смърт (TaN 1, p. 101). По този пункт Рикъор се позовава също на т.нар. ‘дълбока темпоралност’ (*Zeitlichkeit*) (TaN 1, p. 61) и търси нейн израз в дългия модернистичен роман (TaN 2, p. 101). В контекста на теорията за наративно време, Уайт счита, че тази идея на Хайдегер спасява историческото мислене от изкушението на иронията. Дали в предприетото изясняване (с преимущество на фикцията спрямо историята) преживяването на рефигурирано време е съдбовно? Общата форма, като функция от споделено съдържание, казва повече за качество, което не се идентифицира със стил или с красноречие (White, p. 151). Така се отправя взор към дълбинна структура, а именно – алегорията на темпоралността, която историческият наратив споделя с всяко поетико-нاراتивно изказване (White, pp. 152 – 153).

В преценката на Кърни за разбирателство между поетическо и етическо въображение (pp. 177 – 178) „фигурата“ става експлицитната модалност на наративното въображение. Рикъор иска да покаже: 1) как специфичните черти на фикционалния наратив обогатяват медиациите на историческия; 2) как действа актуалното преплитане. В прехода от метафорично „виждане на прилика“ към „снабдяване с фигура“ рефигурирането (в условията на квази-интуитивно изпълване) има връзка с историческото минало. Така се приема също, че историописата усвоява сюжетизации. Заемката от литературната практика засяга „репрезентативната функция на историческото въображение“ (TaN 3, p. 186), т.е. усилва проекта на „заместване“.<sup>51)</sup>

### VIII. Граници

Рикъор поставя парадоксите от темата за темпоралността в режим на наративна херменевтика. В том 3 феноменологично-космологичната перспектива се дава в историята (гл. 1 – 3) и във фикцията (гл. 4 – 8), съответно като съгласуване апориите на времето и като правенето им поетически продуктивни (TaN 1, 84; TaN 3, pp. 4, 138 – 141). Първата медира живяното време и космическото време, а втората предлага вариации на въображението. В четенето човешкото време се ражда като разказно (TaN 3, p. 192), но както Нанков (pp. 229 – 231) обобщава, този тип ре-

шения е с „намаляваща“ адекватност. Отговор на първата апория е *наративната идентичност*, която е несубстанциална, но добра кръговост (TaN 1, pp. 71 – 76; TaN 3, p. 248). Както на ниво история (национална идентичност)<sup>52)</sup>, така и на ниво индивидуален живот, този модел съчетава контингентност с ревизия и е нестабилен елемент от широката етическа област, утвърждаваща действащия субект (Nankov, pp. 231 – 32). Тук Рикьор признава също, че акцентът върху схващане организацията на събитията е за сметка на решенията, с което се откриват плуралитетът на историите и опозицията въображение – воля. Наративът може да бъде видян като „област на валидност“ (TaN 3, p. 261), отвъд която са неразбираемост и противоречия (Wood, pp. 4 – 5). Втората апория е тази на времето, което мислим като „множество-в-единство“ (*collective singular*) – тоталност от трите времеви екстаза (TaN 3, гл. 9 – 10). Тук прилагането на идеята за единна история среща по-голяма неподатливост към наративизация (Wood, p. 5). Корелацията е добра, в случай че историческото мислене транслира спекулативното размишление до споделената история (практическа и диалогична) (Nankov, p. 231). „Непълната медицина“ между минало, настояще и бъдеще (TaN 3, pp. 207 – 240) обхваща интерпретацията на взаимоотношението историческо-фикционално, от една страна, и нашето актуално участие, от друга страна. Така минало (традиция), настояще (преживяване) и бъдеще (очакване) са изведени на ниво обща история (Nankov, p. 240). Според Нанков главната цел на Рикьор е да покаже: че миналото винаги ни касае, че ние едновременно пораждаме и търпим действия, тъй като сме зависими от наследяването. Нашата засегнатост е питане и отговаряне в степента, в която миналото ни пита и ни отговаря.<sup>53)</sup> Но кореспонденцията между несъвършената медицина на историческото съзнание и формалната общност от три екстаза не може да се припише на наратива. Нанков посочва две причини: сюжетът предпочита плуралитет пред рефигурирано „множество-в-единство“; за историческата мисъл, релеванността на литературния наратив е проблематична (pp. 230 – 232). Третата апория е *неразгадаемост* (TaN 3, p. 243), пречупваща опитите да конституираме времето. Паралелни на тази окончателна характеристика са ограниченията пред наративната рефигурация на времето (TaN 3, 270 – 271). Те са вътрешни, когато нарацията се само-изчерпва в опитите да достигне мистерията, и външни, когато друг тип дискурс<sup>54)</sup> пресича наратива, за да подемем говоренето. Чрез мултипликация на гранични преживявания под формата на имагинерни вариации фикцията изследва отвътре. Собственият свят на отделната творба предоставя тези възможности. На този фон, Уд припомня апокалиптичното заличаване не само на поддържаните от нас темпорални форми, а на всички хоризонти на значимост (1991, p. 10).<sup>55)</sup>

Според Нанков в кръговата формула на Рикъор – времето става човешко, доколкото бива артикулирано повествователно, а разказът е смислен, доколкото обрисова чертите на времевия опит (TaN 1, pp. 3, 52) – наротивът се оказва „младши партньор“ на философско начинание, вдъхновено от времето (Nankov, p. 233).<sup>56)</sup> „Феноменологията на времето ще бъде стандартната мярка, без която взаимоотношението между фикция и история би останало напълно неопределимо“ (TaN 3, pp. 100, 127). Фикционалният опит не се поддава на обобщение, но като свобода от космическото време, означава проучване на неизследваното или на ограничаваното в историческото време. Същевременно „[т]ези скрити ресурси на феноменологичното време и апориите, които тяхното откритие поражда, формират тайната връзка между двете наротивни модалности“ (TaN 3, p. 128; Nankov, p. 236). За Рикъор „[о]сновният принос на белетристиката към философията“ са не предложените решения за съгласуване вариациите на въображението с фиксираните условия за историческа ре-инскрипция на живяно време в световно време, а „изследването на нелинейни черти на феноменологичното време, които историческото време скрива поради своята вместеност в хронологията на вселената“ (TaN 3, 132).<sup>57)</sup> Спрямо тази формулировка Уд допуска, че самото *a priori* предпоставяне на единства води до апория (p. 9).<sup>58)</sup> Ако реферираме към две дискретни, автономни измерения, съответно подвеждаме под такива форми на времето, налице е не само интелектуална трудност в съчетаване на частични описания на едно и също нещо, но има предпоставка за разрыв в самата конституция на човешкото същество.<sup>59)</sup>

### IX. Към артикулацията на „наротивно време“

Преразглеждането на теорията за езика е друг опит да се осветли времето. Уд допуска, че ако апориите на времето не са съществено усвоими чрез наротивен ефект, тогава трябва да търсим другаде (1991, p. 6). Ако наротивът е *правдоподобност*, чрез която преживяваме реалността като „разказно време“<sup>60)</sup>, Ричард Розенгартен (2013) твърди, че онтологията на *distentio animi* („разтягане на душата“) от „Изповеди“ на св. Августин, също е контролираща в този случай. Залог би било отнасянето към наротива, когато в *тройния мимезис* се види рефигуриране на апоретична темпоралност, така както в Книга 11 битие и не-битие са отразени в напрежението *distentio-intentio*<sup>61)</sup> (Rosengarten, p. 171). Формулировката „презумпция за истина“ би открила равнопоставеност с ре-интерпретацията на Аристотел. Сравнението между време и вечност (в *трикратното настояще*; св. Августин) става въвеждащо спрямо прочита на *discordant concordance* у Аристотел. Разглеждането на контраста в сърцето на *distentio* (свидетелство за „разрыв в ума“) е предзнаменование за

контролиращата тема на „Време и разказ“ (ТаН 1, р. 87) – предпоставената способност за философска рефлексия едновременно върху смъртта и вечността (Rosengarten, р. 174).

Постигането на *съгласуваност* чрез *muthos* (Аристотел) не препраща към риторика на времето. За Рикьор водещият въпрос е, че пълният завършек на структурацията (сюжет) изисква реципиент. С оглед на условията в Книга 11 кръговата дефиниция във „Време и разказ“ би трябвало да вземе предвид още един момент. Неговото включване в *Mimesis*1 би допринесло според Розенгартен за по-продуктивен херменевтичен кръг, но е необходимо също практическото взаимодействие между история и литература (р. 175 – 76). Съответно *distentio*, като ограничаваща тяхната обща хипостаза<sup>62</sup>, ще е последно етическо основание. Характеризирането на тройния мимезис продължава с: проектиране (в четенето) на разликите (между модалностите) (1)<sup>63</sup> и конвергенцията в *разказно време* (2), аргументирана като „*пространство на опита*“ и „*хоризонт на очакванията*“ (Rosengarten, р. 177). Така проектът отразява *действие* (активен живот) и *страдание* (пасивност – надежда и страх). Според Розенгартен делението в следващата дискусия за традициите: *traditionality – traditions – tradition*,<sup>64</sup> отново артикулира *мимезис*, в чиято основа е *distentio*. Динамизирането на тази триада – мобилизиране на ресурси от миналото, за да се повлияе бъдещето в настоящето, е възможност за континуитет, мислен като „агентност-към-промяна“ (Рикьор): ние обговаряме *ефективна история* и *вариации на въображението* с цел синтез от опит и очакване в „*презумпция за истина*“ (Rosengarten, р. 178).

Вторият финал на „Време и разказ“, *Conclusions*, е намек за окончателно несъвпадение между апоретика на времето и поетика на наративността. Розенгартен допълва тази перспектива. Първо, в смисъл на практическа кохерентност, наративният модел е умопостижимост чрез „дизайн“ на връзки и чрез съдържание, зависещо преди всичко от разказвача. От гл. т. на наративната етика<sup>65</sup>, Рикьор не отдава заслуженото на степената, в която наративът налага ред върху онтологията. Според втора критика<sup>66</sup>, с акцент върху дефиницията на св. Августин за темпоралност, тълкуването на отношението психология – космология като опозиция субективно – обективно е неправилно. Откритието на св. Августин се състои в свързването на *distentio* с ума. Това е проблемът за съпоставянето на единство-Бог с плуралитет-Човечество (Rosengarten, р. 179). В „*Изповеди*“ преходът от *distentio* към *intention* е отразен в трансформацията между Книги 1 – 9 и Книги 10 – 13. Рикьор не експлицира партньора на *distentio* в описаното движение и ревизията на предходни представи за времето. Все пак, в част I от том 1, формулировката „разширено преживяване и структурирана репрезентация на времето“ задава контраст и

общност в препратката към темпоралност (Rosengarten, 180). Съответно финалът е в двоен ключ – *троен мимезис* и диалектиката ‘*distentio animi – discordant concordance*’. За Розенгартен разгръщането на херменевтичен кръг в последователни тройни разбирания е отдаденост на убеждението, че човешкото *intentio* не е решаващо в преживяването на *distentio*. Рикъор избира двама класически автори в търсене на реална среща между апоретична темпоралност и наративна поетика.

#### NOTES/БЕЛЕЖКИ

1. Вж. E. D. Hirsch (1967, 31). Ако делението между смисъл, предпологан като значимостта за нас, и значение, което се предполага като външно (включено в самото действие/събитие) и безотносително спрямо нас, е ретроспекция в диахрония, тази дистинкция не може да определи валидността на наратива. Следователно трябва да приемем фикционален елемент в смисъл, че така конфигурираната истина е въпрос не на откритие, а на инвенция (Vandavelde, 2012.: 363).
2. Както и конституирането на тези „единства“, наративът позволява този процес и същевременно е съответно съдържание.
3. „Имитация на действие“ и „организация на събития“ от „Поетиката“ на Аристотел; (томовете на „Време и разказ“ са цитирани съответно като TaN 1, 2, 3). Вж. за статията на Нанков [www.jstor.org/stable/e26237362](http://www.jstor.org/stable/e26237362).
4. Преводи на цитати от английските издания – Ч.Д.
5. Не става въпрос за съответствия; Mimesis2 артикулира експлицитно – чрез аналог (3) – това, което е било имплицитно в действието и събитията. Mimesis3 представлява ефекта на разказването върху нашите действия и поведение (TaN 1, p. 72).
6. Според Вандевелде дистинкцията между пре-фигуриране и конфигурация се нуждае от друг тип отличаване на пред-нاراتивната активност (практическо разбиране) от наративното разбиране като продукт.
7. <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/019145378801400203?journalCode=pscb>
8. Интерпретация – рефлексивен (всеки акт актуализира присъствието на субекта на културно съществуване) и конституиращ (създаване на принципно незавършени „смысловы цялости“ – всеки нов акт, осъществяващ се в динамиката на определен екзистенциален модус, променя семантичната структура на текста) процес (Гинев, 1998, с. 125).
9. belonging-to-history в History and Hermeneutics (1978a) или participatory belonging във „Време и разказ“.
10. Според Хусерл моята темпоралност е примордиално отнесена – в Raagung – към тази на друг, за чиято субектност, като аналогична на моята, аз имам апрехензия. В двойване един темпорален поток съпътства друг такъв. Но същото не съответства на начина, по който „аз мисля“ придружава всички мои репрезентации; дори когато разбираме това като „аз мога да припиша

- на себе си“ всички мои репрезентации, „аз мога“ придружава друго „аз мога“, което е аналогично в способността да приписва преживявания на себе си (Ricoeur, 1978a, pp. 7, 8).
11. <https://www.inth.ugent.be/bibliography/51084>.
  12. В преплитане с историческия наратив фикционалното също препраща (или връща) трансцендентално към продуктивното въображение на Кант и променя нашето разбиране за света (Petit, 1988: 156).
  13. Върху първичния пласт от смисли на „всекидневна загриженост“ се наслагват вторични, които в различни дейностни контексти специфицират екзистенциално първичните. В отношенията между смислите от двата пласта се формират културните символи (Гинев, 1998: 130).
  14. Срв. с Ricoeur, *The Reality of the Historical Past* (1984b, p. 8): да се различат мисълта на агента, е да се пре-мисли това, което някога е било предмет на мисъл. Пре-играването се състои в повторно мислене, което вече съдържа критическия момент, налагащ заобиколния път чрез a priori въображението – собствено историческото съждение като само-определяща и само-оправдаваща се форма на мисленето (Collingwood, 1956, pp. 216 – 49, 281).
  15. Пред-структура на формирането на епистемни структури (конфигуриране – интерпретативен теоретичен дискурс) и собствената структура на рефлексивно-конститутивното познание, в което интерпретативно се тематизира онтологичната наративност на съществуването.
  16. Трети, след символа и текста.
  17. При нейното разглеждане от Хайдегер пред-онтологичното се мисли като поле на необективизираща рефлексивност, чрез която Dasein схваща себе си като наративна темпоралност. Вж. подробно (Гинев, 1998: 134 – 35).
  18. Нанков (с. 245) цитира Ricoeur (1979), *Main Trends in Philosophy*, с. 251.
  19. Richard Kearney, *Narrative Imagination* – [www2.bc.edu/richard-kearney/pdf\\_articles/pl86297.pdf](http://www2.bc.edu/richard-kearney/pdf_articles/pl86297.pdf)
  20. Thomas J. Millay, *In this Second Case, History: On Fredric Jameson’s Reception of Paul Ricoeur’s Temps et récit* – [www.telospress.com/doi:10.3817/0316174075](http://www.telospress.com/doi:10.3817/0316174075)
  21. Книгата на Фредрик Джеймсън е цитирана тук като VD; превод на цитати – Ч.Д.
  22. Предмет на тази част от изложението е лекцията на Рикьор, *The Reality of the Historical Past* (1984b).
  23. Mark Bloch, *Apologie pour l’histoire ou Métier d’historien* – [http://classiques.uqac.ca/classiques/bloch\\_marc/apologie\\_histoire/apologie\\_histoire.html](http://classiques.uqac.ca/classiques/bloch_marc/apologie_histoire/apologie_histoire.html)
  24. Рикьор (1984b: 20 – 21) заема от Мишел де Серто, който проблематизира релацията „произвеждане на исторически текст“ – „социална организация“; вж.; de Certeau, M. (1976). *L’opération historique*. In: Le Goff, J. and Nora, P. (Eds.). *Faire de l’Histoire*. Paris: Gallimard.
  25. Проучването вече не започва от редки елементи, като останки от миналото или употребата на стар термин, за да достигне синтез (схващане от гл. т. на настоящето), а предприема формализация (в настоящето на една система), чиито индикации са за ограничения пред сингуларното.
  26. Освен въвеждането на т. нар. „епистемологически конектори“, при показването на черти, структуриращи тази творба, анализът на Рикьор демон-

- стрира по-скоро двойна темпоралност (Dowling, 2011:82 – 84) – напредване в хоризонт от събитийност и обратна перспектива на разказвача.
27. При този тип програми свеждането на сюжетизацията до когнитивен акт възпроизвежда дихотомията рационализъм – емпиризъм.
  28. Във въведението (с. 1 – 26) на *Tropics of Discourse: Topology, Discourse and Modes of Human Consciousness*, Уайт задава чрез този „тропичен елемент на всеки дискурс” по-амбициозна перспектива от тази в „Метаистория“: да покрие всички отклонения, водещи от едно значение към друго „с пълно признаване на възможността нещата да бъдат изразими и по друг начин“. Това положение обхваща не само пре-фигурацията на историческото поле; то е в екстензия върху всеки тип пред-интерпретация. Така тропологията приема облика на риториката. Нейната роля се развива до аспекта на културна критика на всички области, където съзнанието, като културен *praxis*, влиза в дебат със своето обкръжение. На това дълбинно ниво всяка нова система за кодиране е фигуративна.
  29. Те се различават според вида редукции или интеграции, които постигат в буквалното си значение и според целите на вида фигуративно проясняване. Метонимия е редукционистична; чрез приравняване на част към цялото, тя клони към превръщане на историческия фактор в проявление на фактора континуитет. Синекдоха интегрира като свързва външно отношение между два реда феномени към вътрешното отношение между споделени качества. Ирония е отрицателна; чрез въвеждане на негативен момент в пре-фигурирането, тя приоритизира неадекватността в характеризирането (*Metahistory*, p. 34; *Fictions of Factual Representation* (в *Tropics of Discourse*), pp. 122 – 44).
  30. Този пред-концептуален протокол е определен като пре-фигуративен в смисъл на лингвистична операция, разгръщаща се на ниво все още неразграничена съвкупност от документални данни: чрез идентифициране на доминиращ тип дискурс, се достига онова ниво на съзнанието, където се конституира свят на преживяването преди същият да бъде анализиран (*Metahistory*, pp. 30, 33). Гънкостта в работата на историка се състои в напасването на специфична сюжетна структура с набор от исторически събития, на които той иска да отдаде определен тип смисъл (*The Writing of History*, p. 48).
  31. „Тази концепция за исторически дискурс позволява да считаме специфичния разказ за образ на събития, за които се разказва. Типът (родов аспект) разказ служи като концептуален модел за оприличаване на събитията така, че да позволи тяхното кодиране като елементи в разпознаваема структура.” (*Historicism, History and the Imagination*, в *Tropics of Discourse*, pp. 106 – 110)
  32. Виж също бел. 29.
  33. „Дълг“ (*Schuld*) е централно понятие за Хайдегер; за повече виж Вандевелде (2013).
  34. *On the Uses and Disadvantages of History for Life* (1972: 239 – 30; 1997: 57 – 123). Коментариано от Хайдегер: 1984: 396; 1962: 448; 1996: 524. Ко-

- ментирано от Рикьор: 1985: 423 – 33; 1988: 235 – 40; 2000: 377 – 84; 2004: 287 – 92.
35. „[В] цялата мощ на твоите най-благородни качества, ще прозреш какво си струва да се узнае и запази, и какво е велико в миналото“ (1972: 289 – 90; 1997: 94; Vandeveld, 2012: 128).
  36. От 30-те години на ХХ в.; като размисъл на Хайдегер върху връзката битие – история.
  37. Виж Iyer (2014) и Вандевелде (2012b) за тази представа у Хайдегер.
  38. Цитати от Рикьор, П. (2006). „Паметта, историята, забравата“ (Тодорка Минева, прев.). София: Сонм.
  39. В контраст с *Vorstellung* (представа) (Heussi, p. 37).
  40. За Рикьор думата „съсредоточава в себе си всичките очаквания, всичките изисквания и всичките апории, свързани с това, което наричаме впрочем интенция, или интенционалност на историка: тя обозначава очакването, свързано с историческото познание за конструкциите, съставляващи реконструкциите на миналия ход на събитията“ (2006, с. 288).
  41. Рикьор въвежда (TaN 2, pp. 69, 71 – 74) анализа на Харалд Вайнрих (Tempus).
  42. Сюжет-движение е примерът на Нортроп Фрай в *The Anatomy of Criticism*, където анализът на *telos*-а в етически и темпорални условия избягва структуралните ограничения (Dowling, p. 50).
  43. Властта на право, политика, религия, социална йерархия и т. н. оформя индивидуалните воля и действие.
  44. В Heidegger, M. (1949). *Holderlin and the Essence of Poetry* (pp. 301 – 305). In: *Werner Brock (Ed.). Existence and Being* (D. Scott, Trans.). Chicago: Henry Regnery.
  45. Между *langue* (езикът като затворена система) и *parole* – думите като означаващи в речта.
  46. Разбирането на текста корелира с потенциал за осъществяване (Bruns, p. 37).
  47. На свой ред, изложени (в пространството на интерпретацията) като исторически и контингентни.
  48. Виж по-подробно Brun, G. (1989). *Heidegger's Estrangements: Language, Truth, and Poetry in the Later Writings*. New Haven, Conn. & London: Yale University Press.
  49. Срв. 'The fictive experience of time', TaN 2 (гл. 4), с. 100, 101.
  50. Millay (p. 80, бел. 19).
  51. Тези съображения се основават на допускането, че тропологичният аспект по необходимост води до емоционално внушение (Kearney, p. 178).
  52. Нанков реферира към Habermas, J. (1988). *Concerning the Public Use of History*. *New German Critique* 44, 40 – 50.
  53. Nankov (с. 248, бел.14)
  54. В Библейски контекст: закони, предписания с мъдрости, оплакване, прослава (TaN 3, с. 334 бел. 7) или размисли за силата на времето.
  55. Вж. секция 49 от Husserl, E. (1931). *Ideas*. London: George Allen & Unwin.
  56. Виж също TaN 3, с. 305 бел. 8.

57. Nankov, c. 247, бел. 9.
58. Виж също Wood, D. (1988). *The Deconstruction of Time*. Evanston: Northwestern University Press.
59. Ако следваме Кант, търсенето на съгласуваност предполага подчиняване на каузалност (космично време) на себе-законодателство (феноменологично време), или поне установяване независимостта на второто от първото (Wood, 1991, p. 9).
60. Виж. също Kearney, R. (2004). *On Paul Ricoeur: The Owl of Minerva*. Burlington, VT: Ashgate Publishing Company.
61. Двата термина са оставени тук в оригиналната употреба на латински, защото изследването на съответна теологическа и филологическа специфики е отделна тема.
62. Комплиментарност между история и литература в контекста от техни референции.
63. Историците възприемат хипотези за еднаквост, другост или аналогия, а читателите – съответните позиции на доверие, дистанциране или отклик (съгласно формата на текста/романа) (Rosengarten, p. 177).
64. Съответно: формално понятие за минало, което кореспондира с предразбиране – материално понятие, изявяващо поставени въпроси и съответстващо на репрезентациите, които изразяват преживяване в настоящето – дебатът за истинността на наследените пред-разсъдъци, които ни ангажират с въпросите за легитимност и авторитет (разказно време, като момент на мисловен синтез в движението от минало към бъдеще).
65. Примерни текстове: MacIntyre, A. (1981). *After Virtue: A Study in Moral Theory*. Notre Dame: University of Notre Dame Press и Hauerwas, S. (1981). *A Community of Character: Toward a Constructive Christian Social Ethic*. Notre Dame: University of Notre Dame Press. За ревиюта и критична разработка: Barbour, J. (1983). *The Virtues in a Pluralistic Context*. *The Journal of Religion* 63, 175 – 82. За тази концепция в контекста на религиозното мислене: Crites, S. (1971). *The Narrative Quality of Experience*. *Journal of the American Academy of Religion* 39, 291 – 311 и Stout, J. (2004). *Democracy and Tradition*. Princeton: Princeton University Press.
66. Позиция, касаеща история на теологията; виж Marion, J.L. (2012). *In the Self's Place: The Approach of St. Augustine*. (J. Kosky, Trans.) Palo Alto: Stanford University Press и Pranger, M.B. (2001). *Time and Narrative in Augustine's Confessions*. *The Journal of Religion* 81, 377 – 93. За развитието на темата: *The Augustinian Moment*. *The Journal of Religion* 91 (2011), W. Otten (ed.).

## REFERENCES/ЛИТЕРАТУРА

- Bruns, G. (1993). *Against poetry: Heidegger, Ricoeur, and the Originary Scene of Hermeneutics* (pp. 26 – 46). In: Klemm, D. E. & Schweiker,

- W. (Eds.). *Meanings in Texts and Actions: Questioning Paul Ricoeur*. Charlottesville: University Press of Virginia.
- Carr, D. (2012). History (pp. 233 – 242). In: Luft, S. & Overgaard, S. (Eds.). *The Routledge Companion to Phenomenology*. London and New York: Routledge.
- Collingwood, R. G. (1956). *The Idea of History* (Clarendon Press; Oxford University Press,
- Dowling, W. C. (2011). *Ricoeur on Time and Narrative: An Introduction to Temps et Recit*. Notre Dame: University of Notre Dame Press.
- Ginev, D. (2005). *Entanglement and Clearing*. Stara Zagora: Idea [Гинев, Д. (2005). *Вплетеност и откритост*. Стара Загора: Идея].
- Ginev, D. (1998). The Advantages of the Hard Way (pp. 118 – 137). In: Paul Ricoeur. *Philosophy in front of the Challenges of Changes*. Sofia: House of Humanities [Гинев, Д. (1998). Предимствата на трудния път (с. 118 – 137). В: Пол Рикьор. *Философията пред предизвикателствата на промените*. София: Дом на науките за човека и обществото].
- Heidegger, M. (1962). *Being and Time*. (J. Macquarrie & Ed. Robinson, Trans.). New York: Harper Collins.
- Heidegger, M. (1971). The Origin of the Work of Art (pp. 15 – 87). In: *Poetry, Language, Thought*. (A. Hofstadter, Trans.). New York: Harper & Row.
- Heidegger, M. (1984). *Sein und Zeit*. Tübingen: Niemeyer.
- Heidegger, M. (1996). Nietzsche, erster band. *Gesamtausgabe* vol. 6.1. Br. Schilbach (Ed.). Frankfurt am Main: Klostermann.
- Heidegger, M. (1998). Logik als die Frage nach dem Wesen der Sprache. Freiburger Vorlesung Sommersemester, *Gesamtausgabe* 38. G. Seubold (Ed.). Frankfurt am Main: Klostermann.
- Heussi, K. (1932). *Die Krisis des Historismus*. Tübingen: Mohr.
- Hirsch, E. D. (1967). *Validity in Interpretation*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Iyer, A. (2014). *Towards an epistemology of ruptures: The case of Heidegger and Foucault*. London: Bloomsbury Publishing.
- Jameson, F. (2009). *Valences of the Dialectic*. London: Verso.
- Kearney, R. (1995). Narrative Imagination: Between Ethics and Poetics. *Philosophy and Social Criticism*, 21, no 5/6, 173 – 190. London: SAGE.
- Kellner, H. (1993). As Real as It Gets: Ricoeur and Narrativity (pp. 49 – 66). In: Klemm, D. E. & Schweiker, W. (Eds.). *Meanings in Texts and Actions: Questioning Paul Ricoeur*. Charlottesville: University Press of Virginia.
- Langford, P. (1997). History as Trace & Metaphor: Paul Ricoeur's Insertion of the Discipline of History into a Hermeneutic Philosophy. *Historyka. Studia Metodologiczne*, 27, 5 – 16.

- Millay, T. J. (2016). In this Second Case, History: On Fredric Jameson's Reception of Paul Ricoeur's Temps et recit. *Telos*, 174, 75 – 91. doi:10.3817/0316174075
- Nankov, N. (2014). The Narrative of Ricoeur's Time and Narrative, *The Comparatist* 38, 227 – 249. doi: 10.1353/com.2014.0034
- Nietzsche, F. (1972). Die Geburt der Tragödie, Unzeitgemässe Betrachtungen I – III (1872 – 1874). In: *Nietzsche Werke kritische Gesamtausgabe*. G. Colli & M. Montinari (Eds.), Dritte Abteilung, and Erster Band. Berlin: Walter de Gruyter.
- Nietzsche, F. (1997). *Untimely meditations*. Daniel Breazeale (Ed.).( R.J. Hollingsdale, Trans.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Petit, M. V. (1988). Thinking History: Methodology and Epistemology in Paul Ricoeur's Reflection on History from 'History and Truth' and 'Time and Narrative'. *Philosophy and Social Criticism*, 14, no. 2, 147 – 160.
- Piercey, R. (2016). Paul Ricoeur (pp. 412 – 416). In: Keane, N. & Lawn, Ch. (Eds.). *The Blackwell Companion to Hermeneutics*. UK: John Wiley and Sons.
- Rapaport, H. (1989). *Heidegger and Derrida: Reflections on Time and Language*. Lincoln and London: University of Nebraska Press.
- Ricoeur, P. (1977). *The Rule of Metaphor: Multi-Disciplinary Studies of the Creation of Meaning in Language*. (R. Czerny, K. McLaughlin and J. Costello, Trans.). Toronto: University of Toronto Press.
- Ricoeur, P. (1978a). History and Hermeneutics (pp. 3 – 20). In: Y. Yovel (Ed.). *Philosophy of History and Action*. Netherlands: D. Reidel Publishing Co.
- Ricoeur, P. (1978b). Explanation and Understanding: On Some Remarkable Connections Among the Theory of the Text, Theory of Action and Theory of History (pp. 149 – 166). In: Reagan, C.E. & Stewart, D. (Eds.). *The Philosophy of Paul Ricoeur: An Anthology of His Work*. Boston: Beacon Press.
- Ricoeur, P. (1979). *Main Trends in Philosophy*. New York: Holmes & Meier Publishers, Inc.
- Ricoeur, P. (1980). Narrative Time (pp. 165 – 86). In: W. J. T. Mitchell (Ed.). *On Narrative*. Chicago: University of Chicago Press.,
- Ricoeur, P. (1981a). The Hermeneutical Function of Distanciation (pp. 93 – 106). In: J. B. Thompson (Ed., Trans.). *Hermeneutics and the Human Sciences: Essays on Language, Action and Interpretation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ricoeur, P. (1981b). What Is a Text? Explanation and Understanding (pp. 107 – 126). In: J. B. Thompson (Ed., Trans.). *Hermeneutics and the Human Sciences: Essays on Language,*

- Action and Interpretation. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ricoeur, P. (1981c). Metaphor and the Central Problem of Hermeneutics (pp. 127 – 146). In: J. B. Thompson (Ed., Trans.). *Hermeneutics and the Human Sciences* : Essays on Language, Action and Interpretation. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ricoeur, P. (1984a). *Time and Narrative*, vol. 1. (K. McLaughlin & D. Pellauer, Trans.). Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Ricoeur, P. (1984b). *The Reality of the Historical Past, The Aquinas Lecture*. Milwaukee: Marquette University Press.
- Ricoeur, P. (1988). *Time and Narrative*, vol. 3. (K. McLaughlin & D. Pellauer, Trans.). Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Ricoeur, P. (1985). *Temps et récit 3, Le temps raconté* . Paris: Les Editions du Seuil.
- Ricoeur, P. (1991). Life in quest of narrative. In: D. Wood (Ed.). *On Paul Ricoeur: Narrative and Interpretation*. London and New York, Routledge.
- Ricoeur, P. (2004). *Memory, History, Forgetting*. (K. Blamey & D. Pellauer, Trans.). Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Ricoeur, P. (2006). *Memory, History, Forgetting*. (Todorka Mineva, Trans.). Sofia: Sonm [In Bulgarian].
- Rosengarten, R. A. (2013). The Recalcitrant Distention of Ricoeur’s Time and Narrative. *Literature & Theology* 27, no. 2, 170 – 182. doi:10.1093/litthe/frt007
- Sokolowski, R. (2000). *Introduction to Phenomenology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Vandavelde, P. (2012). Narrative (pp. 360 – 369). In: Luft, S. & Overgaard, S. (Eds.). *The Routledge Companion to Phenomenology*. London and New York: Routledge.
- Vandavelde, P. (2012b). *Heidegger and the romantics: The literary invention of meaning*. London: Routledge.
- Vandavelde, P. (2016). The Enigma of the Past: Ricoeur’s Theory of Narrative as a Response to Heidegger (pp. 123 – 139). In: Davidson, S. & Vallee, M-A. (Eds.). *Hermeneutics and Phenomenology in Paul Ricoeur: Between Text and Phenomenon*. Switzerland : Springer.
- White, H. (1973). *Metahistory. The Historical Imagination in XIXth Century Europe*. Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press.
- White, H. (1974). The Historical Text as Literary Artifact. *Clio* 3, no. 3.
- White, H. (1975). Historicism, History and the Figurative Imagination. *History and Theory* 14, no. 4.
- White, H. (1976). The Fictions of Factual Representation. In: A. Fletcher (Ed.) *The Literature of Fact*. New York: Columbia University Press.

- White, H. (1978). *Tropics of Discourse*. Baltimore: The John Hopkins University Press.
- White, H. (1991). The Metaphysics of Narrativity: Time and Symbol in Ricoeur's Philosophy of History (pp. 140 – 159). In: D. Wood (Ed.). *On Paul Ricoeur: Narrative and Interpretation*. London and New York: Routledge.
- Wood, D. (1991). Introduction: Interpreting narrative. In *On Paul Ricoeur: Narrative and Interpretation* (pp. 1 – 19). In: D. Wood (Ed.). *On Paul Ricoeur: Narrative and Interpretation*. London and New York: Routledge.

### WHAT IS AT STAKE IN PAUL RICOEUR'S “TIME AND NARRATIVE”?

**Abstract.** The article is a critique of the language-time relation, characterized by Paul Ricoeur as: return and distanciation in regard to pre-narrativity; opening the logic of story toward historicity; engagement with the fictional. To the forefront is the question of delineation between epistemological and ontological problematics. To this end, first, the mediating role of reflexivity, differentiated on the basis of *distanciation* and *textuality*, is examined. Second, in the context of the conception for *triple mimesis* are distinguished: the function of imagination and ambiguous moments in Ricoeur's strategy – inconsistency in his plan for processual historical thinking and respectively – a problem with the notion of ‘*representing*’ the past. The analysis continues with the complementary theme of a “projected world,” where the act of reading brings forth the phenomenon of time through a productive intersection. Here, via the juxtaposition between an emplotment, which is already in a cultural world, and the autonomous literary work, is outlined Ricoeur's idea about a transition from semantics of action, through a trans-temporal imaginary world, to refiguration. In the next part of the research, an overview of the limits before a positive articulation of *narrated time* parallels the last possibility, allowed by the specific status of the thesis in *Time and Narrative*. The perspective of a double hermeneutical key: circularity of triple interpretations, on the one hand, and dialectic of *distensio animi* (St. Augustin) and *discordant concordance* (Aristotle), on the other hand, is explained in the conclusion. In this way Ricoeur saves a chance for going beyond the aporetics of time, but leaves behind the frame of philosophical investigation.

✉ **Mr. Chavdar Dimitrov, PhD Student**

Faculty of Philosophy

Sofia University

Sofia, Bulgaria

E-mail: chdimitrov@ff.uni-sofia.bg